

УДК 657

А. В. Коваль,
к. е. н, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3637-850X>
А. Р. Яремчук,
магістрант, Вінницький національний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-0767-2055>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.19.114

СУЧАСНИЙ СТАН ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

L. Koval,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting and Taxing,
Vinnytsia National Agrarian University
A. Yaremchuk,
Master's student, Vinnytsia National Agrarian University

THE CURRENT STATE OF ACCOUNTING AND CONTROL OF THE ENTERPRISE'S CURRENT ASSETS

У статті розглянуто поняття та класифікації сучасного стану обліку і контролю оборотних активів на підприємстві. Значення обліку та контролю у звітності підприємства. Особливу увагу приділено питанням оптимізації структури оборотних активів, їх впливу на ліквідність і фінансову стійкість підприємства. Автори відзначають необхідність впровадження автоматизованих систем управлінського обліку, що дозволяють оперативно відстежувати рух активів і своєчасно приймати управлінські рішення. Підкреслено роль внутрішнього контролю у забезпеченні достовірності даних бухгалтерського обліку та запобіганні шахрайським операціям. Практична значущість дослідження полягає у формуванні рекомендацій для підприємств різних галузей щодо ефективного управління оборотними активами з урахуванням сучасних викликів та тенденцій цифровізації. Стаття присвячена дослідженню сутності, змісту, ролі оборотних активів в господарській діяльності підприємства та їх удосконаленню.

В статті визначено етапи організації облікового процесу на підприємстві, елементи організації бухгалтерського обліку на підприємстві, а також організаційні аспекти внутрішньогосподарського контролю на підприємстві.

Розкривається сутність і місце організації бухгалтерського обліку в системі управління підприємством. Висвітлюється зміст, функції, принципи та види обліку і контролю. Стаття присвячена аналізу сучасних проблем та перспектив удосконалення обліку оборотних активів в умовах глобалізації економіки. Автори акцентують увагу на відмінностях національних і міжнародних підходів до формування облікової інформації. Особливу увагу приділено питанням гармонізації стандартів фінансової звітності та адаптації підприємств до нових регуляторних вимог. У дослідженні розглянуто вплив інфляційних процесів на достовірність облікових даних та прийняття управлінських рішень. Практична значущість полягає у розробці рекомендацій для удосконалення системи внутрішнього контролю та підвищення прозорості фінансової звітності, що є важливим фактором зміцнення довіри інвесторів і партнерів.

У статті проаналізована сутність оборотних активів, їх облік, використання інформаційних технологій в обліку оборотних активів, та шляхи підвищення ефективності використання оборотних активів. Запропоновано напрямки підвищення ефективності використання оборотних активів.

The article presents the concept and classification of the current state of control and accounting of current assets at enterprises. The importance of accounting and control in the reporting of the enterprise.

The article is devoted to the study of the essence, content, role of current assets in the economic activity of the enterprise and their improvement. The authors emphasize the need to implement automated management accounting systems that make it possible to promptly track asset movements and make timely management decisions. The role of

internal control in ensuring the reliability of accounting data and preventing fraudulent operations is highlighted. The practical significance of the study lies in the development of recommendations for enterprises from various industries on effective current asset management, taking into account modern challenges and digitalization trends.

The article defines the stages of organizing the accounting process at the enterprise, the elements of organizing accounting at the enterprise, as well as the organizational aspects of internal economic control at the enterprise.

The essence and place of accounting organization in the enterprise management system are revealed. The content, functions, principles and types of accounting and control are highlighted. The article is devoted to the analysis of current problems and prospects for improving current asset accounting in the context of economic globalization. The authors focus on the differences between national and international approaches to forming accounting information. Special attention is paid to the harmonization of financial reporting standards and the adaptation of enterprises to new regulatory requirements. The study examines the impact of inflationary processes on the reliability of accounting data and management decision-making. The practical significance lies in the development of recommendations for improving the internal control system and enhancing financial reporting transparency, which is an important factor in strengthening the trust of investors and partners.

The article analyzes the essence of current assets, their accounting, the use of information technologies in accounting for current assets, and ways to increase the efficiency of using current assets. Directions for increasing the efficiency of using current assets are proposed.

Ключові слова: облік, контроль, запаси, оборотні активи, структура, склад.

Key words: accounting, control, inventories, current assets, structure, composition.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Ефективна діяльність будь-якого підприємства значною мірою залежить від рівня організації обліку та контролю його оборотних активів. Саме вони забезпечують безперервність виробничого процесу, оперативність розрахунків та гнучкість у прийнятті управлінських рішень. В умовах ринкової економіки та глобалізації управління оборотними активами набуває особливої актуальності, оскільки безпосередньо впливає на ліквідність, платоспроможність і фінансову стійкість підприємства.

Оборотні активи є основою безперервного функціонування підприємства, оскільки вони забезпечують фінансування виробничого процесу, виконання зобов'язань та отримання прибутку. Рациональне управління й контроль за їхнім станом є запорукою фінансової стійкості та конкурентоспроможності суб'єкта господарювання. Сучасні економічні умови, що характеризуються конкуренцією, нестабільністю фінансових ринків та зростанням витрат, вимагають від підприємств рационального використання оборотних активів. Від точності обліку та дієвості контролю залежить ефективність управлінських рішень, своєчасність розра-

хунків і загалом — фінансова стійкість підприємства. Незважаючи на значну увагу до проблеми управління оборотними активами, на практиці у багатьох підприємств виникають труднощі з їх ефективним обліком та контролем. Неповнота інформації, відсутність системного підходу до аналізу та недостатня автоматизація призводять до нераціонального використання ресурсів. Тому дослідження сучасного стану обліку та контролю оборотних активів є надзвичайно важливим для підвищення конкурентоспроможності підприємств.

Сучасні тенденції розвитку економіки вимагають від підприємств удосконалення системи управління оборотними активами. Це передбачає впровадження новітніх методів обліку, автоматизацію процесів та підвищення ролі внутрішнього контролю. Дослідження цих аспектів є необхідною умовою забезпечення конкурентоспроможності підприємства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання, пов'язані з організацією обліку та контролю оборотних активів, досліджуються у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних авторів. Так, у своїх роботах О. Барановська та Н. Голов розглядають методичні аспекти оцінки та класифікації оборотних активів, зверта-

ючи увагу на їхній вплив на фінансову стійкість підприємства. М. Білуха та Ф. Бутинець у своїх дослідженнях підкреслюють значення внутрішнього контролю та аудиту в процесі управління оборотними активами, наголошуючи на необхідності впровадження ефективних процедур перевірки та аналізу руху матеріальних і грошових ресурсів.

Окрему увагу науковці приділяють питанням цифровізації облікових процесів. Так, Н. Гаврилук і С. Кузьмін у своїх працях аналізують роль автоматизованих систем обліку у підвищенні точності та своєчасності контролю за рухом оборотних активів. Незважаючи на значний науковий доробок, питання ефективного управління оборотними активами в умовах економічної нестабільності та глобальної цифрової трансформації залишаються відкритими. Це зумовлює потребу подальшого дослідження сучасних методів обліку та контролю, а також розробки рекомендацій щодо їх адаптації до умов функціонування підприємств в Україні.

Вищевикладений матеріал окреслює актуальність обраної теми дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою цієї статті є дослідження сучасного стану обліку і контролю оборотних активів підприємства, визначення його особливостей, проблемних аспектів та перспектив удосконалення в умовах цифрової трансформації економіки. Для досягнення поставленої мети необхідно: проаналізувати методичні підходи до класифікації та оцінки оборотних активів; виявити роль обліку оборотних активів у забезпеченні ліквідності й фінансової стійкості підприємства; розкрити значення внутрішнього контролю в підвищенні достовірності облікових даних; дослідити сучасні тенденції впровадження автоматизованих інформаційних систем у сфері управління оборотними активами.

Важливо також визначити основні виклики, з якими стикаються підприємства при організації обліку і контролю оборотних активів, включаючи організаційні, нормативні та технічні аспекти, а також обґрунтувати напрями їх удосконалення. На основі проведеного аналізу буде сформовано висновки щодо шляхів підвищення ефективності обліку і контролю оборотних активів та окреслено перспективи їх розвитку з урахуванням міжнародних стандартів і цифровізації облікових процесів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В сучасних умовах господарювання найважливішим елементом виробничого процесу на підприємстві являються оборотні активи. Основою процвітання та забезпечення безперервного функціонування є організація процесів формування та використання оборотних активів суб'єкта господарювання. Ефективність управлінських рішень, що підвищують результат діяльності суб'єкта господарювання, формують основу стабільної роботи.

Оборотні активи становлять основу фінансового забезпечення діяльності підприємства. Від правильності їх оцінки, обліку та контролю залежить фінансовий результат, платоспроможність та здатність підприємства виконувати свої зобов'язання. У зв'язку з цим вивчення сучасного стану обліку і контролю оборотних активів має не лише теоретичне, а й велике практичне значення.

Оборотні активи займають центральне місце у структурі майна підприємства, адже вони забезпечують безперервність кругообігу капіталу. Водночас саме ця категорія активів є найбільш динамічною і схильною до ризиків. Це зумовлює необхідність удосконалення методики їх обліку та підвищення ефективності внутрішнього контролю з урахуванням сучасних викликів економіки. Практика господарювання показує, що ефективне управління оборотними активами є одним із ключових факторів фінансової стійкості підприємства. Від того, наскільки якісно організовано їх облік і контроль, залежить швидкість обороту коштів, можливість своєчасного виконання зобов'язань і досягнення запланованих результатів діяльності.

В умовах глобалізації та інтеграції України у світову економічну систему все більшої актуальності набувають питання адаптації методів обліку й контролю оборотних активів до міжнародних стандартів. Це дозволяє підвищити прозорість фінансової інформації, залучати інвестиції та забезпечувати стабільний розвиток підприємств.

Багато українських підприємств стикаються з проблемою неефективного використання оборотних активів: надлишкові запаси, несвоєчасні розрахунки з дебіторами, нестача грошових коштів. Ці труднощі часто виникають через недосконалість системи обліку та контролю. Тому дослідження сучасних підходів до управління оборотними активами є особливо важливим.

Таблиця 1. Тлумачення сутності економічної категорії "оборотні активи" вченими — науковцями та економістами

№ п/п	Автор	Визначення
1	2	3
1	Демченко Т. А. [13]	Оборотні активи – сукупність оборотних фондів і фондів обігу, які використовуються для фінансування поточної господарської діяльності і виражені в грошовій формі.
2	Бланк І.О.[3]	Оборотні активи – сукупність майнових цінностей підприємства, що забезпечують поточну виробничо – комерційну діяльність підприємства та, що повністю споживаються у процесі одного виробничо – комерційного циклу.
4	Ковальов В. В.[16]	Оборотні активи – активи, що споживаються у ході виробничого процесу протягом року або звичайного операційного циклу, що перевищує 12 міс. через специфіку технологічного виробництва.
5	Нашкєрська Г. В. [21]	Оборотні активи – це грошові кошти, що вкладені для створення оборотних виробничих фондів та фондів обігу з метою забезпечення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції.
9	Якуб. Ю. В. Кремень В. М. [6]	Оборотні активи – це такі активи, які компанія в найближчому майбутньому збирається перетворити в грошові кошти.
10	Білик М. Д.[8]	Оборотні активи – група мобільних активів із періодом використання до одного року, що безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства і внаслідок високого рівня їх ліквідності мають забезпечувати його платоспроможність за поточними фінансовими зобов'язаннями.
11	Коцупатрий М.М., Косач С.І., Мельничук В.В. [17]	Оборотні активи – це мобільна частина майна підприємства, тобто вся вартість тих оборотних активів, які при нормальних умовах роботи, протягом року (або навіть коротшого періоду) перетворюються в грошові кошти в результаті отримання виручки від реалізації, обігу цінних паперів і т.д.
12	Левицька С.О., Свірко С.В. [25]	Оборотні активи – фінансові ресурси, вкладені в об'єкти, використання яких здійснюється фірмою або в рамках одного відтворювального циклу, або в рамках відносно короткого періоду часу.
13	Кім Ю.Г.[18]	Оборотні активи – це сукупність коштів, авансованих в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва та реалізації продукції.
14	Володькіна М. В.[9]	Оборотні активи – це частина активів підприємства, яка включає оборотні кошти та короткострокові фінансові інвестиції.
15	Боді З. В.[5]	Оборотні активи – суми грошових коштів компанії та всі інші статті балансу, які протягом року передбачається перетворити в гроші.

Джерело: сформовано авторами на основі [18].

Система обліку і контролю оборотних активів є важливим елементом управління підприємством. Вона забезпечує ефективне використання ресурсів, своєчасність фінансових операцій та стабільність господарської діяльності.

Оборотні активи є важливою складовою частиною майна підприємства, яка забезпечує його поточну діяльність. Вони відображають ті ресурси, що в процесі господарського циклу повністю споживаються або перетворюються у грошову форму протягом одного року або одного операційного циклу.

На відміну від необоротних активів, оборотні активи мають високу ліквідність і безпосередньо впливають на платоспроможність, фінансову стійкість і ефективність підприємства.

Здійснюючи виробничо — господарську діяльність кожне підприємство має мати відповідний капітал, який спрямований на формування оборотних активів, що вимагає визначення економічної сутності поняття "оборотні активи".

Складовою частиною інформаційної системи підприємства є облік. За даними обліку формується понад 80% всього обсягу інформації щодо діяльності підприємства.

Контроль суб'єктів господарювання за всіх часів був суттєвим аспектом будь — якої системи управління.

Побудова оборотних активів обумовлює ритмічність, злагодженість і високу результативність роботи підприємства, його економічне становище і спроможність, прибутковість, можливість зміцнення й оновлення матеріально — технічної бази, забезпечення ефективного розширеного відтворення, досягнення конкурентоспроможності в нових ринкових умовах, збільшення доходів та вирішення розв'язання соціально — економічних проблем.

В Україні, відповідно до НП(С)БО 1, активи — це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигод у майбутньому.[1]

Таблиця 2. Групи оборотних активів

Група	Вид
1	2
Виробничі запаси	сировина, матеріали, комплектуючі, паливо;
Незавершене виробництво	витрати на виготовлення продукції, яка ще не завершена;
Готова продукція та товари	продукція що готова до реалізації;
Дебіторська заборгованість	заборгованість покупців та інших контрагентів;
Грошові кошти та їх еквіваленти	гроші в касі, на рахунках, короткострокові фінансові інвестиції.

Джерело: сформовано авторами на основі [14].

Контроль над оборотними активами підприємства вагомо впливає на результати господарської діяльності й обумовлюється зовнішніми та внутрішніми факторами.

Оборотні активи — це сукупність майнових цінностей суб'єкта господарювання, що обслуговують поточний господарський процес та повністю споживаються на протязі одного операційного циклу.

Таблиця 3. Класифікація оборотних активів за ознаками та видами

№	Класифікаційна ознака	Вид оборотних активів
1	2	3
1	За рівнем прибутковості	— високоприбуткові; — середньоприбуткові; — неприбуткові; — збиткові;
2	За ступенем захищеності від інфляції	— оборотні активи, що не піддаються інфляційним втратам; — оборотні активи, що піддаються інфляційним втратам;
3	За видами ризиків	— активи з ризиком нереалізації; — активи з ризиком неповернення боргів; — активи з ризиком інфляції;
4	За рівнем ризиків	— активи з виправданим ризиком; — активи з підвищеним ризиком; — активи з неприпустимим ризиком
5	За рівнем цінності	— мінімально можливої цінності; — середньо можливої цінності; — потенційно високої можливої цінності;
6	За ступенем ліквідності	— абсолютно ліквідні; — швидко ліквідні; — мало ліквідні;
7	За швидкістю обігу	— з високою швидкістю обігу; — з середньою швидкістю обігу; — з низькою швидкістю обігу;
8	За характером джерел формування	— валові; — чисті; — власні;
9	За періодом функціонування	— постійна частина оборотних активів; — змінна частина оборотних активів;
10	За формами функціонування	— матеріальні ОА; — фінансові ОА;
11	За способом відбиття в балансі підприємства	— матеріальні оборотні активи; — дебіторська заборгованість; — грошові кошти;
12	За видами	— запаси сировини, матеріалів, напівфабрикатів; — запаси готової продукції; — дебіторська заборгованість; — грошові кошти; — інші;
13	Залежно від участі в кругообігу	— оборотні активи у сфері виробництва; — оборотні активи у сфері обігу;

Джерело: сформовано авторами на основі [22].

Оборотні активи — це ті активи, без яких неможливе ведення господарської діяльності підприємства. Важливість ефективного управління оборотними активами важко переоцінити.

Нестача оборотних активів може паралізувати діяльність підприємства або погіршити його ліквідність, а надлишок означатиме, що певна їх частина не працює і не приносить прибутку.

Серед багатьох видатних вчених найбільше шанувальників визначення оборотних активів як сукупності оборотних фондів та фондів обігу, грошових коштів та їх еквівалентів, також інших активів, які використовують в одному операційному циклі. Гетьман О.О. [10], Амонс С.Є. [2],

Загородній А.Г. [1], Грабова Н.М. [11], Бутинець Ф.Ф. [7], розуміють під оборотними активами грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, також інші активи, які призначені для реалізації або споживання протягом операційного циклу, або протягом дванадцяти місяців із дати балансу.

Як свідчить практика, у вітчизняній нормативній документації відсутнє розмежування поняття оборотний капітал та оборотні активи.

Вітчизняні вчені, переважно спираючись на міжнародну практику, по-різному виділяють класифікаційні ознаки оборотних активів. Слід зазначити, що існують численні підходи до класифікації оборотних активів у сучасній економічній науці.

Майже всі вітчизняні науковці, які займалися проблемою класифікації оборотних активів, в першу чергу, класифікують їх залежно від участі в кругообігу та за видами.

Виходячи з поданих визначень, можна зробити висновок, що оборотні фонди та фонди обігу є складовими оборотних активів підприємства.

Залежно від економічного змісту та функцій оборотні активи поділяють на кілька груп (табл. 2).

Така класифікація є основою для організації бухгалтерського обліку, аналізу та контролю використання оборотних активів.

Оборотні активи забезпечують безперервність господарських процесів. Їх достатній рівень дозволяє:

— підтримувати виробничий процес;

— уникати затримок у поставці та виробництві;

— своєчасно виконувати зобов'язання перед постачальниками, працівниками і державою;

— зменшувати ризики неплатоспроможності.

Таким чином, управління оборотними активами є критично важливим елементом фінансової політики підприємства.

За характером участі в операційному циклі оборотні активи поділяються на:

1. виробничий цикл підприємства (запаси сировини, матеріалів, напівфабрикатів; незавершене виробництво, готова продукція);

2. фінансовий цикл підприємства (грошові кошти, дебіторська заборгованість, поточні інвестиції).

З вищесказаного надходить, що класифікація за видами, розглянута майже всіма науковцями, співпадає з класифікацією за способом відбиття в балансі підприємства. Вона дозволяє систематизувати оборотні активи з метою забезпечення ефективного їх використання та управління.

Реалізація управління оборотними активами пов'язана з принципами та функціями, здійснення яких забезпечує реалізацію поставлених підприємством завдань та мети.

Оборотні активи є однією зі складових елементів матеріальної основи процесу виробництва. Від ступеня їхнього використання залежать кінцеві результати виробництва, фінансове становище всіх підприємств. В організації оборотних активів слід розрізняти їх склад і структуру.

НП(С)БО та МСФЗ розглядають оборотні активи як активи, що призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу або протягом 12 місяців. Існують ключові відмінності у визначенні складу, оцінці, обліку витрат на придбання та переоцінці. МСФЗ вимагають більш точного визначення операційного циклу, а також містять ширший перелік методів обліку, наприклад, для запасів.

Визначення оборотних активів: в обох стандартах схоже — це активи, які очікується реалізувати або спожити протягом операційного

Таблиця 4. Принципи управління оборотними активами

Ознаки	Характеристика
1	2
Принцип взаємопов'язаності	Під цим принципом розуміють, що усі управлінські рішення, в межах загальної процедури управління фінансами, впливають на оборотні активи.
Принцип своєчасності	Умовами цього принципу є те, що всі управлінські рішення з формування та використання складових активів повинні прийматися своєчасно та погоджуватися на основі достовірної інформації.
Принцип координації	Цей принцип дозволяє керівництву підприємства знайти та узгодити реалізацію управлінських рішень щодо оборотних активів у взаємозв'язку з умовами та термінами поточних зобов'язань.
Принцип безперервності	Визначається тим, що процес управління оборотними активами прямо впливає на показники ліквідності та платоспроможності підприємства.
Принцип оптимальності	За цим принципом всі управлінські рішення стосовно визначення обсягу оборотних активів та їх складових, повинні спрямовуватися на визначення їх оптимального обсягу.
Принцип раціональності	Цей принцип вимагає обґрунтованого та послідовного розміщення між стадіями процесу виробництва підприємства всіх складових оборотних активів.

Джерело: сформовано авторами на основі [24].

циклу підприємства або протягом 12 місяців з дати балансу, залежно від того, що є довшим.

МСФЗ можуть мати більш деталізований підхід до визначення окремих видів оборотних активів, таких як запаси, де можуть використовуватися різні методи обліку, що відрізняються від НП(С)БО.

НП(С)БО та МСФЗ можуть мати різні підходи до оцінки оборотних активів, зокрема, до методів оцінки запасів, таких як метод FIFO чи метод середньозваженої собівартості.

МСФЗ дозволяють переоцінку окремих оборотних активів, наприклад, запасів, тоді як НП(С)БО переважно не передбачають переоцінки оборотних активів.

Відмінності в обліку оборотних активів можуть суттєво впливати на показники фінансової звітності, такі як вартість запасів, прибуток та активи, а також на показники рентабельності та ліквідності.

МСФЗ мають ширший спектр методів оцінки запасів та більш деталізовані вимоги до обліку запасів, що може вплинути на їх вартість та прибуток.

НП(С)БО та МСФЗ можуть відрізнятися в обліку сумнівної дебіторської заборгованості та визначенні резервів.

Таким чином, при обліку оборотних активів підприємства мають враховувати вимоги як НП(С)БО, так і МСФЗ, залежно від того, яку систему обліку вони застосовують, та які вимоги до звітності їм встановлено.

В Україні порядок ведення обліку та контролю оборотних активів визначається такими основними нормативними актами як:

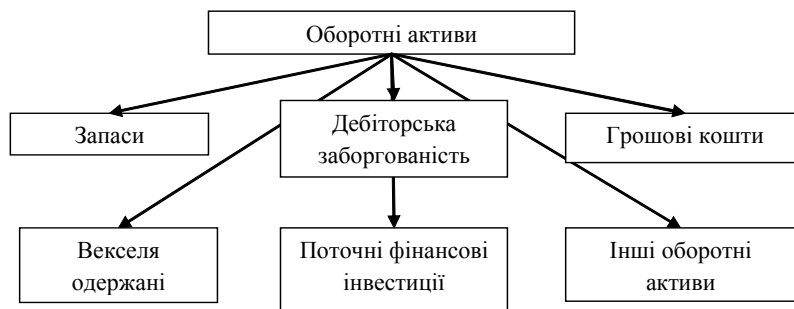

Рис. 1. Склад оборотних активів

Джерело: сформовано авторами на основі [15].

- Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні";
- Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (НП(С)БО);
- Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) — зокрема IAS 2 "Inventories", IFRS 9 "Financial Instruments" тощо.

У сфері бухгалтерського обліку, зокрема обліку оборотних активів, спостерігаються основні сучасні тенденції, що визначають його розвиток:

1) Використання спеціалізованих програм (SAP, Oracle NetSuite тощо) дозволяє вести оперативний облік запасів, руху коштів і дебіторської заборгованості в режимі реального часу.

2) Застосування цифровізації документообігу, що передбачає поширення електронного документообігу, і, як наслідок, зниження витрат та ризиків втрати первинних документів.

3) Удосконалення методів оцінки. Застосування методів ФІФО, середньозваженої собівартості та ідентифікованої собівартості дозволяє підприємствам адаптувати облік до особливостей діяльності.

4) Прозорість та аналітичність. Підприємства дедалі більше використовують управлінський облік і внутрішню аналітику для прогнозування ліквідності та фінансових ризиків.

5) Гармонізація з міжнародними вимогами. Все більше компаній переходять на МСФЗ, що дозволяє залучати інвестиції та співпрацювати з іноземними партнерами.

Підприємства все ширше застосовують ERP-системи (наприклад, SAP, Oracle NetSuite), що дозволяє інтегрувати дані про запаси, розрахунки та фінансові потоки.

На багатьох підприємствах існують розбіжності між фактичними залишками та даними бухгалтерії через недосконалість внутрішнього контролю. В умовах економічної нестабільності підприємства стикаються з проблемою прострочених платежів, що погіршує ліквід-

ність. Через девальвацію та зростання цін на сировину відбувається знецінення запасів, що ускладнює оцінку оборотних активів.

Рациональне використання оборотних активів забезпечує:

- безперервність виробничого процесу;
- своєчасність розрахунків із контрагентами;
- підтримання ліквідності підприємства;

- формування фінансового результату.

Неефективне управління оборотними активами призводить до дефіциту обігових коштів, збільшення кредиторської заборгованості та зниження фінансової стійкості.

Під складом оборотних активів розуміють сукупність їх елементів. Склад оборотних активів значно відрізняється в залежності від області діяльності підприємства. Дослідження теоретичних основ оборотних активів свідчить про те, що вони залишаються дискусійними. Це пояснюється дещо складною і багатогранною природою оборотних активів та їх матеріалізованої структури.

Структура оборотних активів — це співвідношення окремих елементів оборотних активів у їх загальному обсязі. Структура оборотних коштів має значні коливання в окремих галузях господарства. Вона залежить від складу і структури витрат на виробництво, умов поставок матеріальних цінностей, умов реалізації продукції проведення розрахунків (рис. 1).

Склад і структура оборотних активів вирізняються й залежать від галузі, складу витрат, виду продукції, що випускається, особливостей матеріально — технічного постачання тощо. У виробничій сфері, та у торгівлі найбільшу питому вагу в оборотних активах мають запаси.

Слід розрізняти поняття оборотних активів, яке ототожнюється з оборотним капіталом, та чистий оборотний капітал.

Предметом праці у грошовій оцінці являються виробничі оборотні фонди. До цих фондів на промислових підприємствах належать сировина, матеріали, паливо, запасні частини, пальне, інші матеріальні цінності.

Оборотні активи підприємств складаються з оборотних виробничих фондів і оборотних фондів.

Особливе місце в системі норм і нормативів, що встановлюються підприємством, відводиться нормативам оборотних активів. В теорії і практиці протягом багатьох останніх років був прийнятий поділ оборотних активів на ненормовані і нормовані.

Такий поділ має глибокий економічний зміст, який ґрунтується на відтворувальній концепції оборотних активів. Вважається, що в постійному обороті кожного підприємства повинна знаходитись необхідна кількість виробничих запасів, яка забезпечує безперервний виробничий цикл.

Нормування — це процес обчислення тієї частини оборотних активів, яка потрібна підприємству для забезпечення нормального, безперервного процесу виробництва, реалізації продукції та здійснення розрахунків.

Нормування оборотних активів включає розробку та встановлення на кожному підприємстві спеціальних норм за окремими видами матеріальних цінностей, витрат виробництва та розрахунок нормативу власних оборотних активів в грошовому виразі на кінець року, кварталу.

Існує цілий ряд причин, що зумовлюють необхідність нормування на підприємствах (рис. 2).

Визначаючи норми оборотних активів для кожного підприємства, необхідно зважати на специфіку його діяльності, галузеві особливості, обсяги виробництва та умови господарювання.

Також до складу виробничих оборотних фондів входять також незавершене виробництво та витрати майбутніх періодів. Їх основне призначення полягає в забезпеченні планомірного й ритмічного процесу виробництва на підприємствах.

Ще крім виробничих оборотних фондів кожне підприємство має частину активів, які перебувають в обороті. Це є грошові кошти на рахунках у банку та у касі підприємства, кошти в розрахунках, готова продукція тощо. Загалом ця частина активів, оцінена у грошах, називається фондами обігу.

Основне призначення фондів обігу полягає у забезпеченні коштами планомірного процесу обороту на підприємствах.

Оборотні активи підприємства характеризуються позитивними особливостями, які відображаються на рисунку 3.

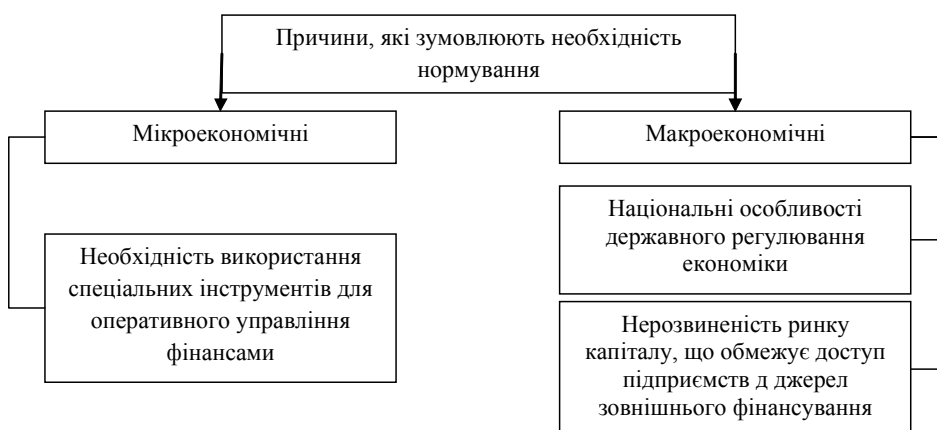

Рис. 2. Відображення причин, які зумовлюють необхідності нормування на підприємстві

Джерело: сформовано авторами на основі [23].

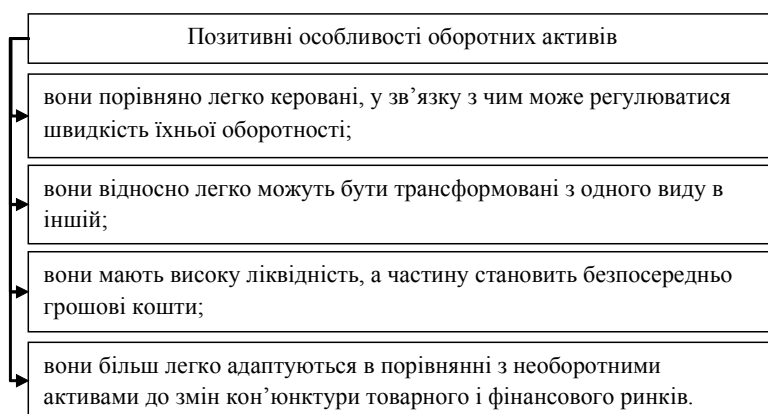

Рис. 3. Схема особливостей оборотних активів

Джерело: сформовано авторами на основі [19].

Третій показник є найбільш істотною характеристикою оборотних активів. Загалом ліквідність означає швидкість і простоту перетворення активу в готівку. Вона має два таких виміри як: простота конвертації і утрата вартості.

Високоліквідним вважається актив, який може бути швидко проданий без істотної втрати вартості. Оборотні активи в балансах українських підприємств наводяться в порядку наростання їхньої ліквідності (рис. 4).

Джерелами формування оборотних активів є власні, запозичені та залучені кошти.

Власні кошти, направлені на створення оборотних активів у підприємств, зараховуються до статутного фонду. Фактична наявність власних і притриманих до них джерел формування оборотних активів визначається за балансом звіту підприємства на відповідну дату як різниця між підсумком першого розділу пасиву балансу та підсумком першого розділу активу балансу.

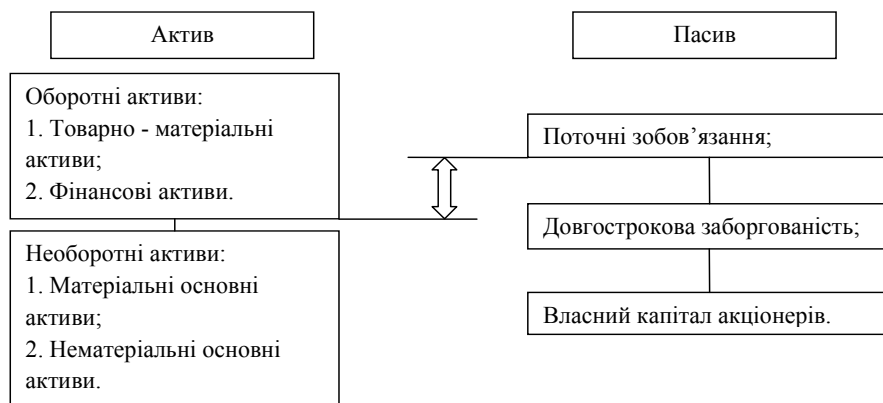

Рис. 4. Баланс підприємства

Джерело: сформовано авторами на основі [12].

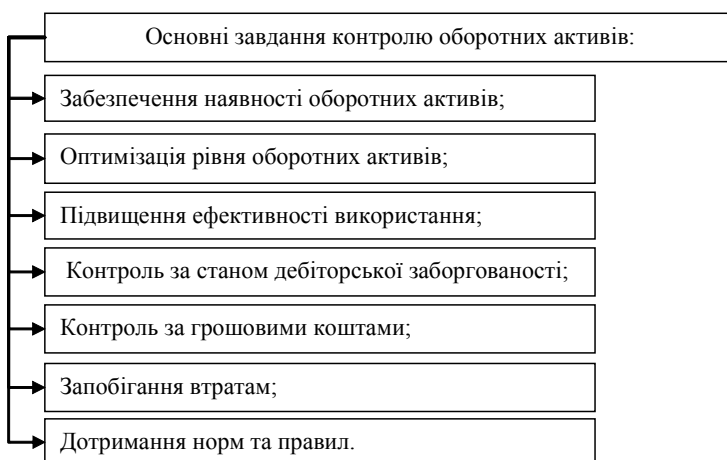

Рис. 5. Завдання контролю оборотних активів

Джерело: сформовано авторами на основі [19].

Ефективність використання оборотних активів визначається розрахунком фондівдачі, фондомісткості, оборотності, коефіцієнтом оборотності та інші.

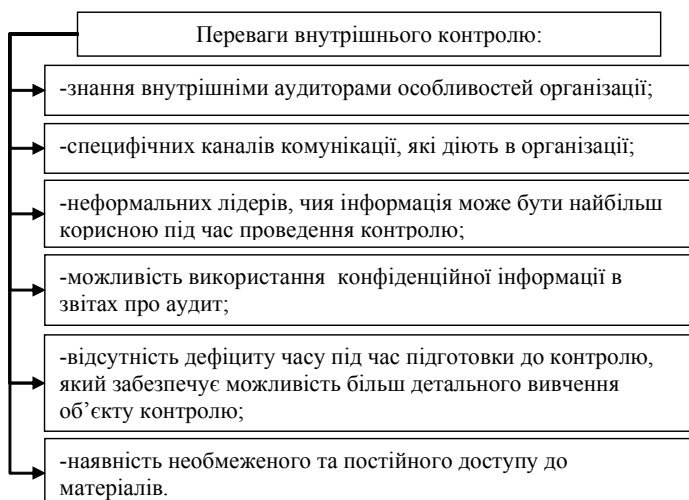

Рис. 6. Переваги внутрішнього контролю оборотних активів

Джерело: сформовано авторами на основі [21].

Внутрішній контроль — це одна з функцій управління, яка розроблена керівництвом система контрольних процедур із поточного та подальшого контролю бізнес-процесів, що здійснюється за допомогою працівників спеціалізованого структурного підрозділу підприємства. У процесі контролю досліджується велика кількість різноманітних документів, кожна однорідна сукупність яких має свої певні особливості й потребує

специфічних прийомів їх вивчення. Документи можуть доводити, підтверджувати або спростовувати певні події, виступати засобами відображення господарських операцій, приховування порушень, зловживань тощо.

Сучасні тенденції контролю:

- використання ERP-систем для відстеження руху запасів у реальному часі;
- автоматичні системи контролю дебіторської заборгованості з нагадуваннями та штрафними санкціями;
- впровадження електронних чек-листів і KPI для оцінки ефективності управління оборотними активами;
- зростання ролі внутрішнього аудиту у великих компаніях.

Метою внутрішнього контролю оборотних активів є встановлення достовірності даних щодо цих оборотних активів, повноти і своєчасності відображення інформації в зведених документах та облікових регістрах, правильності ведення обліку оборотних активів відповідно до прийнятої облікової політики, достовірності відображення залишків у звітності".

Основними завданнями контролю оборотних активів є наступні (рис. 5).

Контроль може здійснюватися у формах внутрішнього аудиту, інвентаризації, фінансового аналізу, а також за допомогою автоматизованих інформаційних систем.

Внутрішній контроль можуть провадити контролери, які працюють на даному підприємстві. У будь-якому разі служба внутрішнього контролю має бути укомплектована кваліфікованими кадрами, що зможуть виконувати покладені на них функціональні обов'язки.

На сьогоднішній день, перевагами внутрішнього контролю є (рис. 6).

Аналітичні процедури під час контролю оборотних активів необхідно здійснювати в такій послідовності:

— на першому етапі аналізується структура та динаміка оборотних активів, темпи їх зміни зіставляються з темпами зміни обсягу реалізації продукції, вивчається динаміка питомої ваги оборотних активів в структурі майна підприємства.

— на другому етапі вивчається динаміка оборотних активів в розрізі основних видів, сировини, матеріалів, готової продукції, дебіторської заборгованості, залишків грошових активів.

— на третьому етапі оцінюється оборотність оборотних активів на основі розрахунку показників.

Механізм внутрішнього контролю оборотних активів має бути спрямований на оперативне та постійне його проведення на всіх рівнях управління цими активами, що дозволить керівництву приймати правильні управлінські рішення і забезпечить конкурентоспроможність фірми на ринку.

Коли проходить організація контролю за станом оборотних активів і ефективністю їх використання потрібно увагу звернути особливо на своєчасність і правильність проведення інвентаризації, розрахунків з покупцями і постачальниками, а також іншими дебіторами та кредиторами. У ході проведення організації контролю встановлюється наявність дебіторської і кредиторської заборгованості, її реальна величина, застосовуються міри для усунення розбіжностей по виявлених сумах.

Одним із важливих етапів у контролі за використанням власних оборотних активів є систематичне зіставлення фактичної наявності власних джерел їхнього формування із установленною потребою.

Як надлишок, так і недолік оборотних активів негативно позначаються на діяльності підприємства.

Надлишок власних джерел формування — це різниця між фактичною наявністю джерел і встановленим нормативом. Якщо норматив перевищує реальну наявність власних джерел, то у підприємства виявляється їх недолік, це є наслідком невиконання плану прибутку, використання оборотних активів не за призначенням.

Попри значний прогрес, у системі обліку залишаються проблеми:

— недостатня автоматизація у малому та середньому бізнесі;

— складність переходу з національних стандартів на МСФЗ;

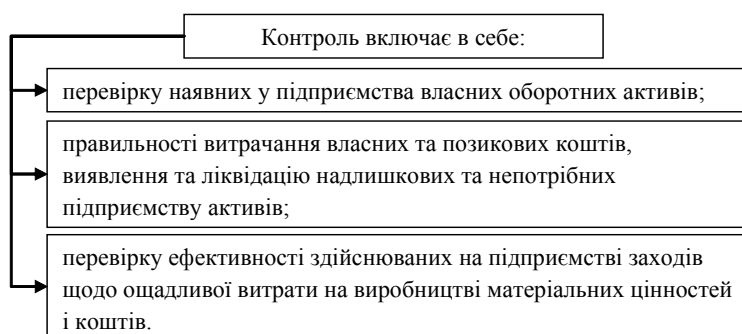

Рис. 7. Алгоритм контролю за використання оборотних активів

Джерело: сформовано авторами на основі [15].

— високий рівень дебіторської заборгованості у багатьох підприємств;

— ризики викривлення звітності через недосконалість внутрішнього контролю;

— інфляційний вплив на реальну оцінку активів.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

В підсумку необхідно зазначити, що розподіл оборотних активів на групи за різними ознаками є важливою умовою здійснення процесу управління оборотними активами підприємства. В умовах фінансової нестабільності це є одним з головних компонентів формування вдалої управлінської системи в цілому. Окрім того, від якості управління оборотними активами буде залежати платоспроможність господарюючого суб'єкта, рівень його рентабельності, формування можливостей щодо роботи у непередбачуваних ситуаціях, рівень виробництва і реалізації продукції. Класифікація оборотних активів, виходячи з визначення їх цінності в умовах ринкових відносин, дозволить удосконалити управління не тільки основними елементами оборотних активів, а також джерелами їх фінансування.

В умовах антикризового управління вважаємо доцільним застосування диференціації оборотних активів за ступенем захищеності від інфляції, за рівнем та видами ризиків, за ступенем ліквідності, за рівнем прибутковості. У процесі дослідження виявлено, що економічно обґрунтована класифікація оборотних активів має не тільки наукове, а й прикладне значення: вона є передумовою ефективного управління оборотними активами підприємства в сучасних кризових умовах. Оборотні активи є основою забезпечення безперервного виробничого процесу та мають вирішальний вплив на фінансову стабільність і ліквідність підприємства. Ефек-

тивна система бухгалтерського обліку оборотних активів сприяє підвищенню прозорості господарської діяльності та своєчасному прийняттю управлінських рішень. Аналіз сучасного стану обліку показав, що на більшості підприємств існує потреба у вдосконаленні методики оцінки та відображення оборотних активів у звітності.

Система контролю оборотних активів залишається недостатньо ефективною через низький рівень автоматизації та обмежене використання сучасних інформаційних технологій. Найбільш поширеними проблемами управління оборотними активами є надлишкові запаси, несвоєчасні розрахунки з дебіторами та нестача грошових коштів. Удосконалення обліку оборотних активів можливе завдяки впровадженню міжнародних стандартів фінансової звітності та використанню сучасних програмних продуктів. Важливу роль у підвищенні ефективності використання оборотних активів відіграє внутрішній контроль, який забезпечує своєчасне виявлення відхилень і запобігає зловживанням. Розвиток цифрових технологій відкриває нові можливості для автоматизації облікових процесів та формування аналітичної інформації щодо стану оборотних активів. Для підвищення ефективності управління оборотними активами необхідно забезпечити тісну взаємодію бухгалтерського обліку, фінансового менеджменту та внутрішнього аудиту. Отже, сучасний стан обліку і контролю оборотних активів потребує подальшого вдосконалення, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності та фінансової стійкості підприємств.

Література:

1. Загородній А.Г., Вознюк Г.А. Фінансово-економічний словник. К.: Знання, 2007. 1072 с.
2. Амонс С. Є. Антропогенний вплив на земельні ресурси та практичні заходи його запобіганню. Збірник наукових праць ВНАУ. Вінниця. 2011. № 8. С. 112—118.
3. Бланк І. А. Управління активами і капіталом підприємства: навч. посіб. Житомир: ЖІТІ, 2013. 448 с.
4. Богданова О. В. Економічна суть, класифікація та джерела формування оборотних активів. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2013. Вип. 24. С. 212—216.
5. Боді З. В., Мертон Р. Н. Фінанси: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2007. 592 с.
6. Якуб Ю. В., Кремень В. М. Концептуальні аспекти стратегічного управління оборотним капіталом. Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ. 2013. № 4. С. 443—449.
7. Бутинець Ф.Ф., Мних Є.В., Олійник О.В. Економічний аналіз: навч. посіб. Житомир: ЖІТІ, 2010. 416 с.
8. Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. Н., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз. навч. посіб. Київ:К.: Знання, КОО, 2007. 592 с.
9. Володькіна М. В. Економіка промислового підприємства: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2009. 196 с.
10. Гетьман О. О. Економіка підприємства: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури. 2006. 488 с.
11. Грабова Н.М. Теорія бухгалтерського обліку. навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2012. 266 с.
12. Данилюк М.Т. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Київ: К.: Знання, 2004. 86 с.
13. Демченко Т.А. Дослідження основних концепцій оцінки активів. Актуальні проблеми економіки. Запоріжжя, 2006. № 3 (57). С. 97—102.
14. Донін Є. О. Політика управління оборотними активами сучасного підприємства. Фінанси, облік, банки. Київ: К.: Центр навчальної літератури 2017. С. 231—240.
15. Канурна З.Ф. Контроль оборотних активів підприємств машинобудівного комплексу. Міжнародний збірник наукових праць. 2013. № 3. С. 246—252.
16. Побережець О.В., Кравченко В.І. Удосконалення обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками. Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. 2017. Вип. 4 (57). С. 138—141.
17. Коцупатрий М.М., Ковач С.І., Мельничук В.В. Податковий облік і звітність. навч. посіб. К.: КНЕУ. 2006. 312 с.
18. Кім Ю. Г. Бухгалтерський та податковий облік: первинні документи та порядок їх заповнення. навч. посіб. К.: Центр учбової літератури. 2014. 483 с.
19. Назаренков О.Ф. Стан та тенденції структури оборотних коштів промислових підприємств в Україні. навч. посіб. Київ: К.: Центр навчальної літератури. 2008. С. 53—62.
20. Національні положення (стандарты) бухгалтерського обліку. Затв. наказами Міністерства фінансів України. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://tofov.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1>.
21. Нашкерська Г.В. Бухгалтерський облік. навч. посіб. К.: Центр учбової літератури. 2004. 464 с.
22. Носов П.А., Купалова Г.І. Сучасна класифікація оборотних активів. Економіка і держава. 2014. № 7. С. 43—46.

23. Ніконович Г.С. Оперативний аналіз у системі управління оборотними активами. Наукові записи. 2008. № 23. С. 51—53.

24. Єйбоженко О.М., Люта О. В. Система управління оборотними активами підприємства. Молодіжний науковий вісник. 2013. № 5. С. 230—239.

25. Левицька С.О., Свірко С.В. Облік і звітність в оподаткуванні. навч. посіб. Рівне: НУВГП. 2013. 298 с.

References:

1. Zahorodnij, A.H. and Bozniuk, H.L. (2007), Finansovo-ekonomichnyj slovnyk. [Financial and Economic Dictionary], Znannia Kyiv" Ukraine.

2. Amons, S. Ye. (2011), "Anthropogenic Impact on Land Resources and Practical Measures for Its Prevention ", Zbirnyk naukovykh prats' VNAU, vol. 8, pp. 112—118.

3. Blank, I. A. (2013), Upravlinnia aktyvamy i kapitalom pidpryemstva [Asset and Capital Management of an Enterprise], ZHITI, Zhytomyr, Ukraine.

4. Bohdanova, O. V. (2013), "Economic Essence, Classification and Sources of Current Asset Formation", Naukovi pratsi Kirovohrads'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky, vol. 24, pp. 212—216.

5. Bodi, Z. V. and Merton, R. N. (2007), Finansy [Finance], ZNU, Zaporizhzhia, Ukraine.

6. Yakub, Yu. V. and Kremen', V. M. (2013), "Conceptual aspects of strategic management of working capital", Molodizhnyj naukovyj visnyk UABS NBU, vol.4, pp. 443—449.

7. Butynets', F.F. Mnykh, Ye.V. and Oliynyk, O.V. (2010), Ekonomichnyj analiz [Economic analysis], ZhITI, Zhytomyr, Ukraine.

8. Bilyk, M. D. Pavlovs'ka, O. V. Prytuliak, N. N. and Nevmerzhyts'ka, N. Yu. (2007), Finansovyj analiz [Financial analysis], Znannia, KOO, Kyiv, Ukraine.

9. Volod'kina, M. V. (2009), Ekonomika promyslovoho pidpryemstva [Economics of an industrial enterprise], Tsentri navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.

10. Het'man, O. O. (2006), Ekonomika pidpryemstva [Economics of the enterprise], Tsentri uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

11. Hrabova, N.M. (2012), Teoriia bukhhal'ters'koho obliku [Theory of accounting], ZNU, Zaporizhzhia, Ukraine.

12. Danyliuk, M.T. (2004), Finansovyj menedzhment [Financial management], Znannia, Kyiv, Ukraine.

13. Demchenko, T.A. (2006), "Research of the basic concepts of asset valuation", Aktual'ni

problemy ekonomiky. Zaporizhzhia, vol. 3 (57), pp. 97—102.

14. Donin, Ye. O. (2017), Polityka upravlinnia oborotnyimi aktyvamy suchasnoho pidpryemstva. Finansy, oblik, banky [Policy of management of current assets of a modern enterprise. Finance, accounting, banks], Tsentri navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.

15. Kanurna, Z.F. (2013), "Control of current assets of enterprises of the machine-building complex ", Mizhnarodnyj zbirnyk naukovykh prats', vol.3, pp. 246—252.

16. Poberezhets', O.V. and Kravchenko, V.I. (2017), "Improving accounting for settlements with suppliers and contractors", Visnyk ONU imeni I.I. Mechnykova, vol. 4 (57), pp. 138—141.

17. Kotsupatryj, M.M. Kovach, S.I. and Mel'nychuk, V.V. (2006), Podatkovyj oblik i zvitnist' [Tax accounting and reporting], KNEU, Kyiv, Ukraine.

18. Kim, Yu. H. (2014), Bukhhalters'kyj ta podatkovyj oblik: pervynni dokumenty ta poriadok ikh zapovnennia [Accounting and tax accounting: primary documents and the procedure for their completion], Tsentri uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

19. Nazarenkov, O.F. (2008), Stan ta tendentsii struktury oborotnykh koshtiv promyslovykh pidpryemstv v Ukrainy [State and trends in the structure of working capital of industrial enterprises in Ukraine], Kyiv: K.: Tsentri navchal'noi literatury, Ukraine.

20. The Ministry of Finance of Ukraine (2025), Order "National provisions (standards) of accounting", available at: <https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja> 1 (Accessed 19 September 2025).

21. Nashkers'ka, H.V. (2004), Bukhhalters'kyj oblik [Accounting], K.: Tsentri uchbovoi literatury, Ukraine.

22. Nosov, P.L., and Kupalova, H.I. (2014), "Modern classification of current assets", Ekonomika i derzhava, vol. 7, pp. 43—46.

23. Nikonovych, H.S. (2008), "Operational analysis in the system of management of current assets ", Naukovi zapysy, vol. 23, pp. 51—53.

24. Yejbozhenko, O.M. and Liuta, O. V. (2013), "System of management of current assets of the enterprise ", Molodizhnyj naukovyj visnyk, vol. 5, pp. 230—239.

25. Levyts'ka, S.O. and Svirko, S.V. (2013), Oblik i zvitnist' v opodatkuvanni [Accounting and reporting in taxation], Rivne: NUVHP, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2025 р.